

kommunfullmäktige
kommunstyrelsen
övriga nämnder
förvaltning

Bättre för alla

Fastställt av kommunfullmäktige 2012-08-30 § 235

JÖNKÖPINGS
KOMMUN

STADSBYGGNADSKONTORET

”Bättre för alla”

**Basutformningsprogram
Utgåva 2-2011**

Bättre för alla

Text: Bengt Ramde

Layout: Kerstin Olsson

Foto: Smålandsbilder

Stadsbyggnadskontoret, augusti 2012

Bättre för alla

Förord

Allmänt

Kommunfullmäktige beslutade i oktober 2006 att utökade tillgänglighetskrav enligt ”Bättre för alla” ska tillämpas vid nybyggnation av bostäder som föregåtts av kommunala markanvisningar.

”Bättre för alla” – utgåva 2-2011” är reviderad med hänsyn till nya versioner av Svensk Standard och Boverkets Byggregler. Layouten har ändrats för att göra materialet mera överskådligt. Smärre revideringar och förtigliganden har gjorts avseende krav på automatiska dörröppnare och stödhandtag i dusch. För bostäder för studerande mindre än 35 m² godtages numera normalnivå i hygienrum enligt SS 91 42 21:2006.

Programmet föjer i huvudsak det som framtagits av Lunds kommun och tillämpas i flera kommuner i Skåne. Ett stort tack till Lunds kommun som välvilligt ställt sitt material till förfogande.

Den nya versionen har antagits av kommunfullmäktige 2012-08-30.

Begreppen basutformning/basanpassning:

Numera används begreppet ”tillgänglighet och användbarhet” i bygglagstiftningen i stället för ”Handikappanpassning”. Tillgänglighet och användbarhet ska vara en naturlig del i grundutförandet. Anpassning ger intrycket av speciella åtgärder i efterhand för personer med funktionsnedsättning. Därför benämns programmet som basutformningsprogram.

De statliga kraven för hur byggnader vid nybyggnad ska utformas för personer med funktionsnedsättning finns i Plan- och bygglagen (PBL) med tillhörande förordning samt i föreskrifterna Boverkets Byggregler (BBR).

En ur denna aspekt genomtänkt utformning, redan när husen byggs, innebär ökade möjligheter för den som drabbas av t.ex. nedsatt rörelseförmåga att bo kvar i sin bostad. En sådan basutformning innebär också att bostaden får bra förutsättningar att fungera som arbetsplats för vårdpersonal. Basutformningen minskar behovet av kostnadskrävande anpassningsåtgärder i efterhand när en funktionsnedsättning uppkommer. En basutformad bostad är naturligtvis inte sämre att bo i för den som inte har någon funktionsnedsättning. Kommunfullmäktige har beslutat att vid nybyggnad ska basanpassning göras av bostäder varvid statens krav ska tolkas som det framgår av denna skrift ”Bättre för alla” samt att utökade krav enligt skriften ska tillämpas.

Beslutet innebär att ”Bättre för alla” med dess krav på åtgärder medföljer kommunala markanvisningar och framförs som villkor vid förhandling om exploateringsavtal.

”Bättre för alla” överlämnas till projektörer, entreprenörer och byggherrar.

Basutformning innebär en kvalitetshöjning till förhållandevis låg kostnad och gör bostäderna attraktivare. Det torde därför vara intressant för byggherrar att basutforma lägenheter även när avtal inte tecknas.

Kraven enligt de statliga bestämmelserna enligt lag och BBR förutsätts väl kända. De ska givetvis tillämpas. ”Bättre för alla” anger de krav på anpassningsåtgärder som kommunen har därutöver. Det har då inte kunnat undvikas att en del av statens krav anges även i ”Bättre för alla” men man måste ha klart för sig att inte samtliga statens krav anges i denna skrift.

Basutformningsprogrammet baseras på Svensk Standard SS 91 42 21:2006 samt Boverkets byggregler (BFS 1993:57 med ändringar t.o.m. BFS 2011:6).

Innehållsförteckning

Definitioner och begrepp	5
Utemiljö, tillgänglighet på tomt	5
Gångvägar	5
Trappor och ramper	5
Parkering/angöring	5
Bostadskomplement	6
Avfallsanordningar	6
Lekplatser	6
Vilplatser	6
Tillgänglighet till småhus	6
Tillgänglighet till uteplats och förråd	6
Tillgänglighet i flerbostadshus	6
Entréer till byggnader	6
Dörrar och portar	7
Trappor	7
Ramper	7
Hissar	7
Orienterade skyltar	8
Tillgänglighet i bostad	8
Bostad större än 55 kvm	8
Bostad om högst 55 kvm	8
Boendeformer för studerande om högst 35 kvm	8
Bostad i flera plan	8
Dörrar och trösklar	8
Nivåskillnad mellan ytskikt	8
Hygienrum	8
Tvätt och tork	9
Kök/matplats	9
Passager/korridorer	9
Klädkammare	9
Förvaring i bostaden och i förråd	9
Sovrum	9
Elinstallationer	9
Balkonger, takterrasser, uteplatser	9
Exempel på funktionsmått	10
Entré till byggnad	10
Hygienrum	10
Tvätt och tork	11
Kök/matplats	11
Inredningslängder	12
Sovrum	12
Definitioner enligt TNC 95 (Plan- och byggtermer 1994)	13
Exempel på hustyper	14

Definitioner och begrepp

När begreppet ”tillgänglig” används i denna skrift avses ”tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga”.

BBR anger samhällets minimikrav på byggnader. Reglerna ska uppfyllas oberoende av om byggherren tecknat avtal om basanpassning eller ej.

Denna skrift innehåller inte samtliga krav som kan ställas enligt BBR.

Vid varje avsnitt finns hänvisning till relevanta föreskrifter i BBR. För ytterligare information se BBR (BFS 1993:57 med ändringar t.o.m. BFS 2011:6). Text som markeras med rött är antingen ett förtydligande av gällande krav eller en skärpning i förhållande till samhällets minimikrav.

Utemiljö, tillgänglighet på tomt

Gångvägar

En tillgänglig gångväg ska där det är möjligt utformas utan nivåskillnader. Där nivåskillnader inte kan undvikas ska de utjämnas med ramper. Gångytor ska utformas så att personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga kan ta sig fram och förflytta sig utan hjälp. Tillgängliga gångvägar ska vara lätt att följa, kunna särskiljas från möblerade ytor samt kunna användas som sammanhängande taktila och visuella ledstråk.

Lutningar i gångvägar som lutar > 5 % och tar upp en nivåskillnad > 25 centimeter betraktas som ramp, se avsnitt Trappor och ramper.

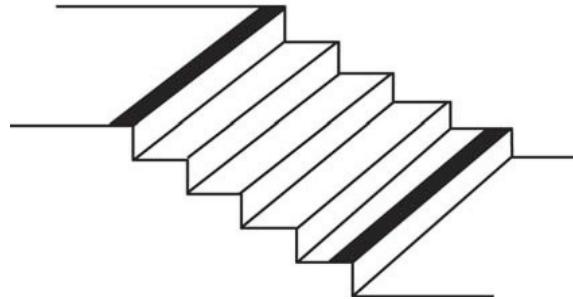
Minst en tillgänglig gångväg ska finnas mellan tillgängliga entréer till byggnader och målpunkterna:

- Bostadskomplement i andra byggnader
- Parkeringsplatser
- Angöringsplatser för bilar
- Frytor (lekplatser, bollplaner, gemensamma uteplatser m.m.)
- Allmänna gångvägar i anslutning till tomten
(BBR 3:122, 3:1221, 8:91)

Trappor och ramper

Trappor:

Varje trapplopp ska markeras med ljushetskontrast på minst 0,4 enheter enligt NCS (Natural Colour System) mot omgivande ytor. Markeringen kan ske genom att hela trappan ges en färg som kontrasterar mot övre och undre vilplan eller att nedersta plansteget och motsvarande del av framkanten på trappavståndet vid översta sättsteget i varje trapplopp markeras.

Ledstång ska alltid monteras. Trappor med minst tre steg ska ha ledstånger på båda sidor.

Ledstånger ska fortsätta minst 30 cm förbi översta och nedersta trappsteget samt vara lätt att greppa om. Ledstångernas ändavslutningar utformas så att kläder inte riskerar att fastna. Ledstånger bör ha en kontrasterande ljusitet gentemot omgivande ytor.

Ramper ska:

- Ha minst 2 m långa vilplan
- Ha en höjdskillnad på högst 0,5 m mellan vilplanen
- Ha en fri bredd på minst 1,3 m
- Ha ett minst 40 mm högt avåkningsskydd
- **Ha ledstånger på båda sidor**
- Luta högst 1:12. Helst bör rampen ha lutning 1:20
- **Kontrastmarkeras i rampens början och slut**
(BBR 3:1222, 3:1223, 8:2322, 8:91)

Parkeringsplats

En angöringsplats för bilar ska finnas och parkeringsplats för rörelsehindrades fordon ska kunna ordnas inom 25 m gångavstånd från tillgänglig entré. Möjliga parkeringsplatser ska redovisas på bygglovsritning.

Parkeringsplatserna ska iordningsställas och vara klara att användas när behov finns. Eventuella bommar eller liknande som måste passeras för att nå parkeringsplatsen ska kunna öppnas från fordonet.

Garage-/carportlängor: 5 % av platserna, dock minst en per långa, ska ha ett minsta breddmått på 3,6 m.
(BBR 3:122)

Bostadskomplement

I bostadslägenhetens entré eller i dess närhet ska finnas **läsbart** utrymme för förvaring av barnvagnar, cyklar, utomhusrullstolar, rollatorer och liknande. Lämpliga storlekar på förråd enligt SS 914221:2006 sidan 13. Förvaringsutrymmen, postboxar, tvättstugor, avfallsutrymmen, sopnedkast och andra bostadskomplement ska vara tillgängliga.

(BBR 3:148, 3:23)

Avfallsanordningar

I eller i anslutning till byggnader ska det finnas avfallsutrymmen eller anordningar för hantering av avfall som kan nyttjas av alla brukare av byggnaden.

För hushållsavfall som av hygieniska skäl behöver lämnas ofta, **får gångavståndet mellan byggnadens entréer och utrymmen eller anordningar för avfall inte överstiga 50 m.**
(BBR 3:422, 3:143)

Lekplatser

Lekplatser ska utformas och utrustas så att både barn och vuxna med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga kan använda lekplatsen.
(PBL 3 kap 15§, BBR 8:93, BFS 2003:19 18§)

Vilplatser

Fasta sittplatser som finns i anslutning till tillgängliga gångvägar, entréer och lekplatser ökar tillgängligheten för personer med nedsatt rörelseförmåga. **Sådana sittplatser ska vara stadiga och försedda med ryggstöd och armstöd.** Det bör finnas plats för rullstol eller rollator bredvid bänken.

(BBR 3:122)

Tillgänglighet till småhus

Huvudentré till radhus/kedjehus ska vara tillgänglig från början.

I undantagsfall accepteras redovisning av hur tillgängligheten till huvudentréer i radhus/kedjehus kan tillgodoses, om det med enkla åtgärder i efterhand går att på tomten ordna en ramp.

Friliggande småhus (enbostadshus):

Tillgängligheten är tillgodosedd om det med enkla åtgärder i efterhand går att på tomten ordna en ramp till huvudentén. Gäller även uteplatser och förråd

För definitioner och hustyper: se sidan 13-14
(BBR 3:132)

Tillgänglighet till uteplats och förråd

Uteplats och förråd ska utformas tillgängliga från början.

(BBR 3:148)

Tillgänglighet i flerbostadshus, kommunikationsutrymmen

Entréer till byggnader

Huvudentréer i flerbostadshus och dörrar i förflyttningsvägar som har förbindelse till trapphus med hiss, **ska** förses med dörrautomatik om de har dörrstängare eller är tunga.

Porttelefon/kodlås ska placeras så att den kan nås av person i rullstol. **Övre knapprad bör inte sitta högre än 1,1 m över mark.** Porttelefon ska vara försedd med någon form av visuell signal att svar erhållits. Displaybaserade porttelefoner ska förses med skärmläsare så att personer med synnedsättning kan höra informationen.

Kodlås ska kombineras med nyckellås eller tags.
(BBR 3:132, 3:143)

Dörrar och portar

Dörrar med dörrstängare, och tunga dörrar som ska vara tillgängliga, till t.ex. tvättstuga, soprum, lägenhetsförråd och garage ska förses med dörrautomatik.

Dörr- och portöppningar ska utformas utan nivåskillnader, om det inte av t.ex. fukt- eller klimatskäl behöver finnas en tröskel. En eventuell tröskel ska vara så låg som möjligt (max 25 mm) och fasas för att underlätta passage.

(BBR 3:143, 8:22)

Trappor

Trappor ska förses med kontrastmarkeringar (se sidan 5) så att personer med nedsatt synförmåga kan uppfatta nivåskillnaderna. Trappor med minst tre steg skall ha ledstänger eller motsvarande på båda sidor. Trappor med färre än tre steg skall ha minst en ledstång.

Ledstänger ska fortsätta minst 30 cm förbi översta och nedersta trappsteget samt vara lätt att greppa om. **Ledstångernas ändavslutningar utformas så att kläder inte riskerar att fastna.**

Ledstänger bör ha en kontrasterande ljushet gentemot omgivande ytor.
(BBR 8:232, 8:2322)

Ramper

Ramper ska kontrasteras i rampens början och slut samt ha ledstänger eller motsvarande på båda sidor.

(BBR 3:1422, 8:2322)

Hissar

Hissar ska utformas så att personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga självständigt kan använda dem.

Byggherren ska vid upphandling tydligt ange att hissen ska uppfylla hissdirektivets tillgänglighetskrav och våra svenska krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

Hissar som uppfyller kraven finns i SS-EN 81-70

Checklista

- Dörrautomatik
- Dörrstängarknapp i hisskorg
- Ledstång på en sida 0,9 m ö.g (lämpligen på samma sida som manöverpanel)
- Spegel (typ backspegel) om hisskorgen inte medger vändning med rullstol
- ”registration feedback” (pipsignal vid knapptryckning)
- Knappar med kontrast mot omgivningen och upphöjd relief, minst 0,8 mm hög, utformning som upp- och nervänt V
- Knappmanövrering 2,5 – 5N
- Knapp entréväning sticker ut ca 5 mm mer än övriga knappar
- Anropsknappar minst 0,5 m från hörn eller annat hinder
- Knappar i hisskorg minst 0,4 m från hörn
- Röst som talar om hissens position
- Visuell positionsvisning i hisskorg 1,6 – 1,8 m ö.g (alternativ en högt placerad och en lågt placerad)
- Ej bländande belysning
- Utvinklad manöverpanel , knappar inom intervallet 900-1200 mm ö.g.
- Upplysning om vart man vänder sig för felanmälan på hiss ska finnas utanför hissar på varje våningsplan

I byggnader >5 våningsplan ska hissen förses med fällsits, lämplig höjd 500 mm över golv.

(BBR 3:144)

Orienterade skyltar

Orienterade skyltar bör vara lättbegripliga och lättlästa, ha ljushetskontrast och vara placerad på lämpig höjd så de kan läsas såväl av personer som använder rullstol som av stående personer med nedsatt syn. Det ska vara möjligt för person i rullstol att komma nära intill skyltar.

(BBR 3:1425)

Tillgänglighet i bostad

Bostad större än 55 kvm

Bostäder med en bostadsarea större än 55 kvm ska utformas med hänsyn till det antal personer de är avsedda för. **De ska dock alltid ha plats för en parsäng, enligt SS 914221: 2006 höjd nivå**, i minst ett rum eller avskiljbar del av ett rum för sömn och vila.

(BBR 3:222)

Bostad om högst 55 kvm

Bostäder med en bostadsarea om högst 55 kvm ska utformas med hänsyn till sin storlek. De behöver inte ha plats för parsäng. **Minst en sängplats (enpersonssovrum) enligt SS 914221: 2006 höjd nivå ska kunna ordnas.**

(BBR 3:223)

Bostad om högst 35 kvm

Inredningsslängder för matlagning ska uppfylla SS 914221:2006 normalnivå. Betjäningsareor i hygienrum ska uppfylla SS 914221:2006 normalnivå.

(BBR 3:226)

Bostad i flera plan

I bostäder med flera våningsplan ska entréplanet minst rymma

- Ett tillgängligt hygienrum
- Utrymme för minst en sängplats (**enpersonssovrum**) enligt SS 914221: 2006 höjd nivå
- Utrymme med inredning och utrustning för matlagning
- Utrymme för måltider

- Utrymme för sittgrupp
 - Tillgängligt entréutrymme
 - Utrymme för förvaring, samt
 - Utrymme för att tvätta och torka tvätt maskinellt om gemensam tvättstuga saknas
- (BBR 3:221, 3:147)

Dörrar och trösklar

Dörröppningar ska utformas utan nivåskillnader, om det inte av t.ex. fukt- eller klimatskäl behöver finnas en tröskel. En eventuell tröskel ska vara så låg som möjligt (max 25 mm) och fasas för att underlätta passage. Friutrymmen kring dörrar enligt SS 914221:2006 normalnivå.

(BBR 8:22)

Nivåskillnad mellan ytskikt

Nivåskillnader vid t.ex. parkettgolv och klinkers ska utjämnas med låglutande övergångströsklar alternativt motsvarande spackling.

(BBR 8:22)

Hygienrum

Minst ett tillgängligt hygienutrymme ska finnas på entréplanet.

Minst ett hygienrum ska vara tillgängligt för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga och utformas så att det lätt kan ordnas plats för medhjälpare. Där ska också gå att ordna en separat duschplats, om en sådan saknas från början. **Hygienrummet ska utformas med betjäningsareor enligt SS 914221: 2006 höjd nivå.**

Blandare ska vara ettgreppsbländare. Stödhandtag bör monteras vid badkar/duschplats, alternativt kan förstärkning göras.

Förstärkningar ska även göras i väggar för att vid behov kunna flytta duscharmatur, tvättställ, montera armstöd samt extra stödhandtag.

Golvlutningen får ej överstiga 1:50.

Hygienrum bör förses med mjuk gummitröskel som kan passeras med rullstol och rollator.

(BBR 3:146, 6:5335, 8:22)

Tvätt och tork

Tvättmaskin och torktumlare ska kunna placeras bredvid varandra antingen i hygienrum eller i separat utrymme, om bostaden saknar tillgång till gemensam tvättstuga. Betjäningsareor enligt SS 914221: 2006 normalnivå. Kombimaskin godtas i bostäder om högst 55 kvm.

Tvättmaskin och torktumlare/torkskåp får ej inkräkta på betjäningsareorna i hygienrum enligt ovan.
(BBR 3:22, 3:221)

Kök/matplats

Köksinredning enligt SS 914221: 2006 höjd nivå (mått till vägg, fast inredning, bord = 1,3 m)

Kyl och kyl/frys enligt SS 914221: 2006 normalnivå, det ska dock alltid finnas avlastningsyta i anslutning till kyl och frys.

Utslagsvask ska placeras i samma inredningslängd som spisen.

Rekommendation: Inredning förses från början med hällspis och inbyggna sugg med sidohängd lucka och möjlighet till varierbar höjdplacering.

Ugnen bör ha avställningsyta intill öppningssidan och en värmetålighet utdragsskiva under ugn.

Inredningslängder för matlagning:

- Bostad för 1 person högst 55 kvm (gäller ej boende för studerande): inredningslängder enligt SS 914221: 2006, normalnivå, bostad för 1 person högst 55 kvm
 - Bostad för 2 personer: inredningslängder enligt SS 914221: 2006, normalnivå.
 - Bostad för 3 - 4 personer: inredningslängder enligt SS 914221: 2006, normalnivå.
 - Bostad för fler än 4 personer: inredningslängder enligt SS 914221: 2006, normalnivå.
- (BBR 3:22, 3:223, 8:43)

Passager / korridorer

Raka passager enligt SS 914221: 2006, normalnivå. Passager där man ska kunna vända 90 grader, t.ex. genom dörr på längsiden enligt SS 914221: 2006, normalnivå om fritt passagemått i dörr är 900 mm.
(BBR 3:143, 3:227)

Klädkammare

Enligt SS 914221: 2006, normalnivå, (högskåp alt förråd/klädförvaring).
(BBR 3:22)

Förvaring i bostaden och i förråd

Enligt SS 914221: 2006 sidan 13
(BBR 3:23)

Sovrum

Enligt SS 914221: 2006, höjd nivå
(BBR 3:22)

Elinstallationer

Strömbrytare ska vara lättmanövrerade för personer med nedsatt handfunktion och placeras med underkant högst 1 meter över golv.

Elcentral placeras med underkant 0,8 meter över golv.

Några vägguttag per bostad ska placeras i anslutning till strömbrytare.

Vägguttag vid kökets bänkskiva bör placeras 1,1 m över golv.

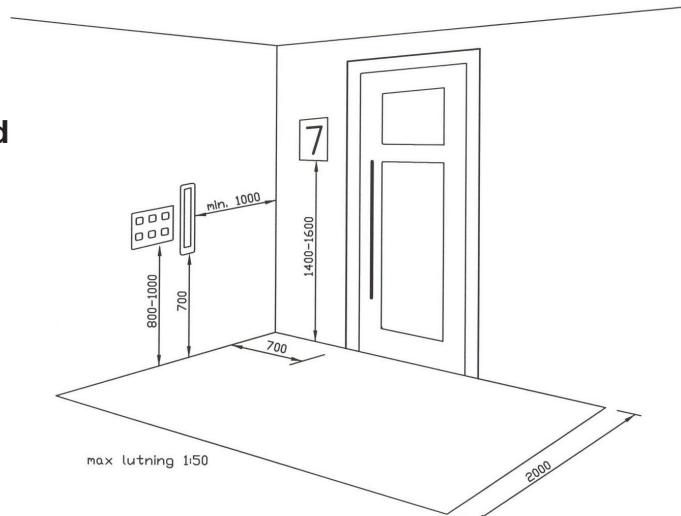
Balkonger, takterrasser, uteplatser

Balkonger, takterrasser och uteplatser ska vara tillgängliga för personer med nedsatt rörelseförmåga. Om man (som t.ex. fuktskyddsåtgärd) önskar större nivåskillnad mot altan/balkong ska detta kompenseras med t.ex. trätroll. Räckeshöjd 1,1 m över trätroll. Fönsterdörrar ska ha minst 800 mm fritt passagemått med dörr öppen i 90 grader. Tröskelhöjd minimeras.

Rekommendation: Räcke på balkong/uteplats bör vara genombrutet så att sittande person kan se ut/ner. Balkong/uteplats bör ges ett minsta mått av 2100 x 3000 mm.
(BBR 3:146, 3:147, 82321)

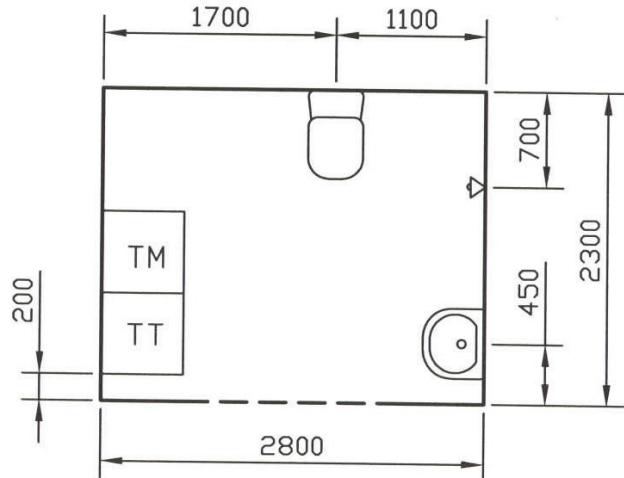
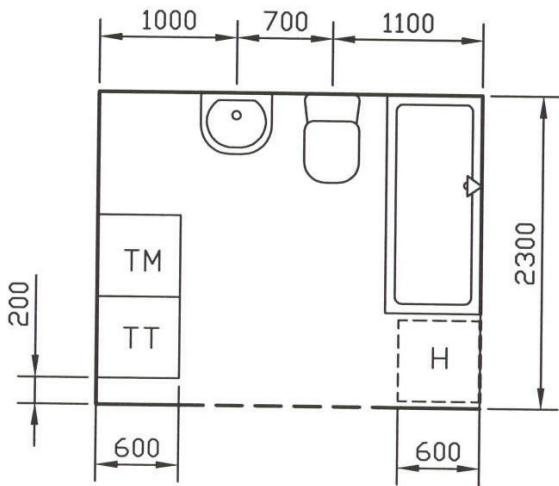
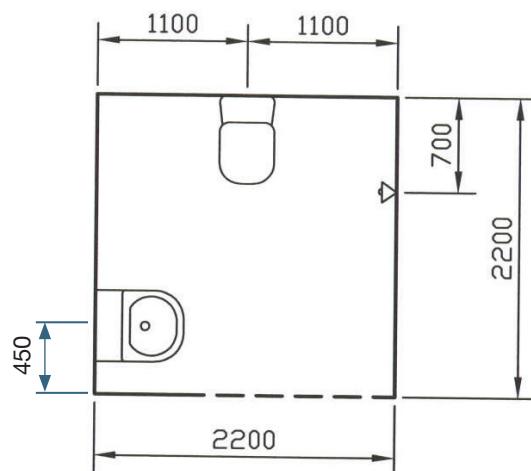
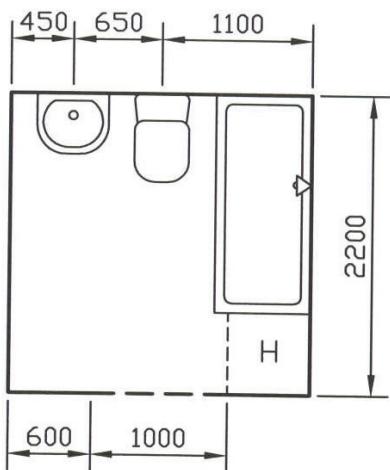
Exempel på funktionsmått

Entré till byggnad

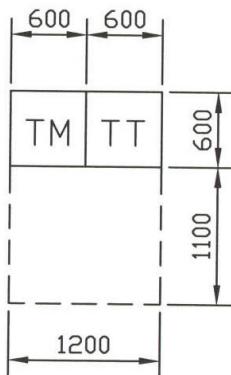

Hygienrum

Figurerna till höger nedan visar alternativutförande för ökad tillgänglighet vid WC

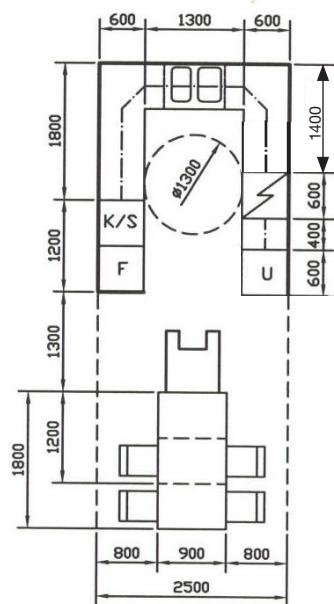
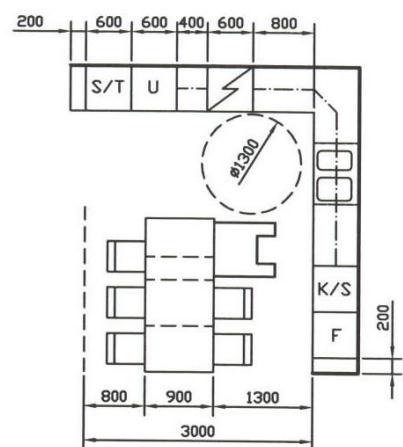
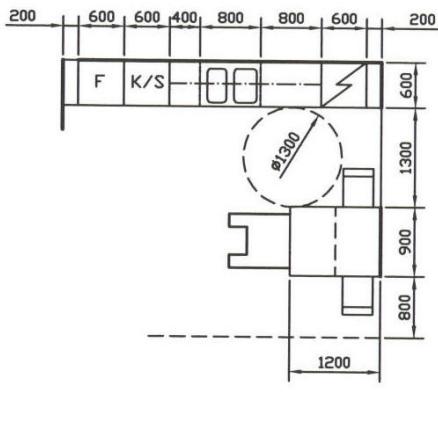
Tvätt och tork

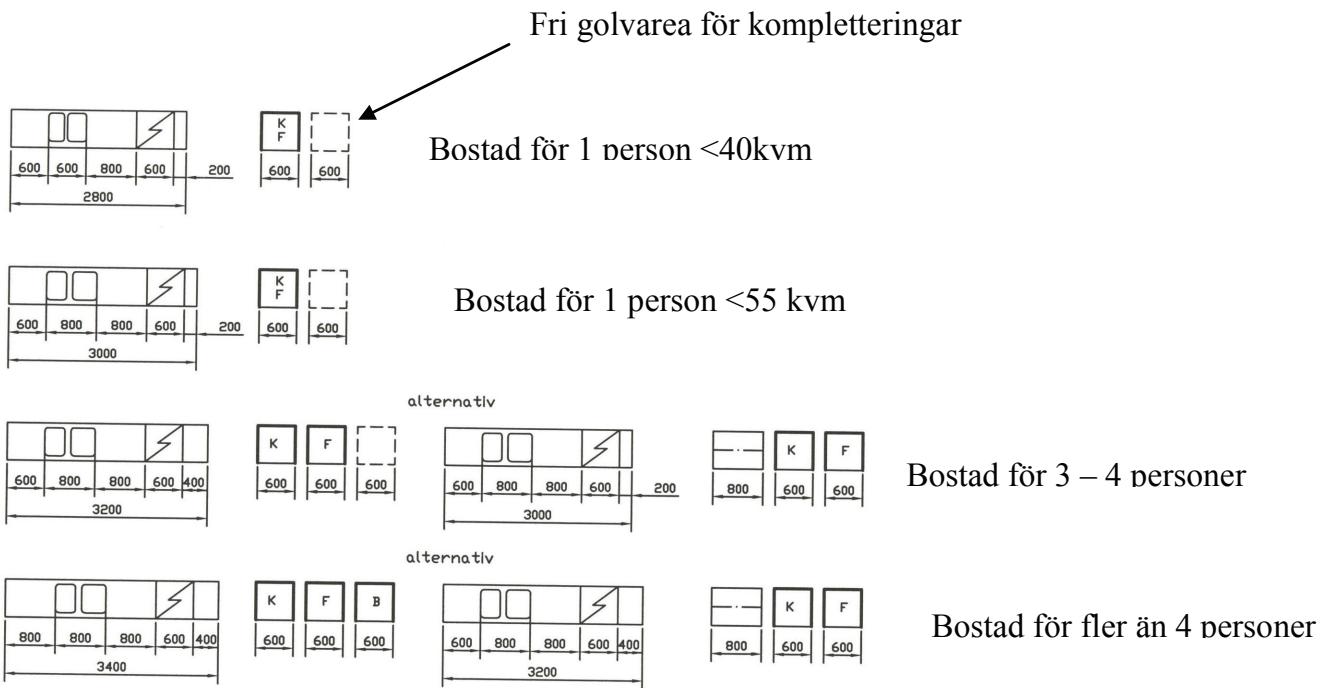
Utrymme för vändning med rullstol ska finnas i rummet.

Tvättpelare accepteras inte, kombimaskin godtas i bostäder mindre än 55 kvm.

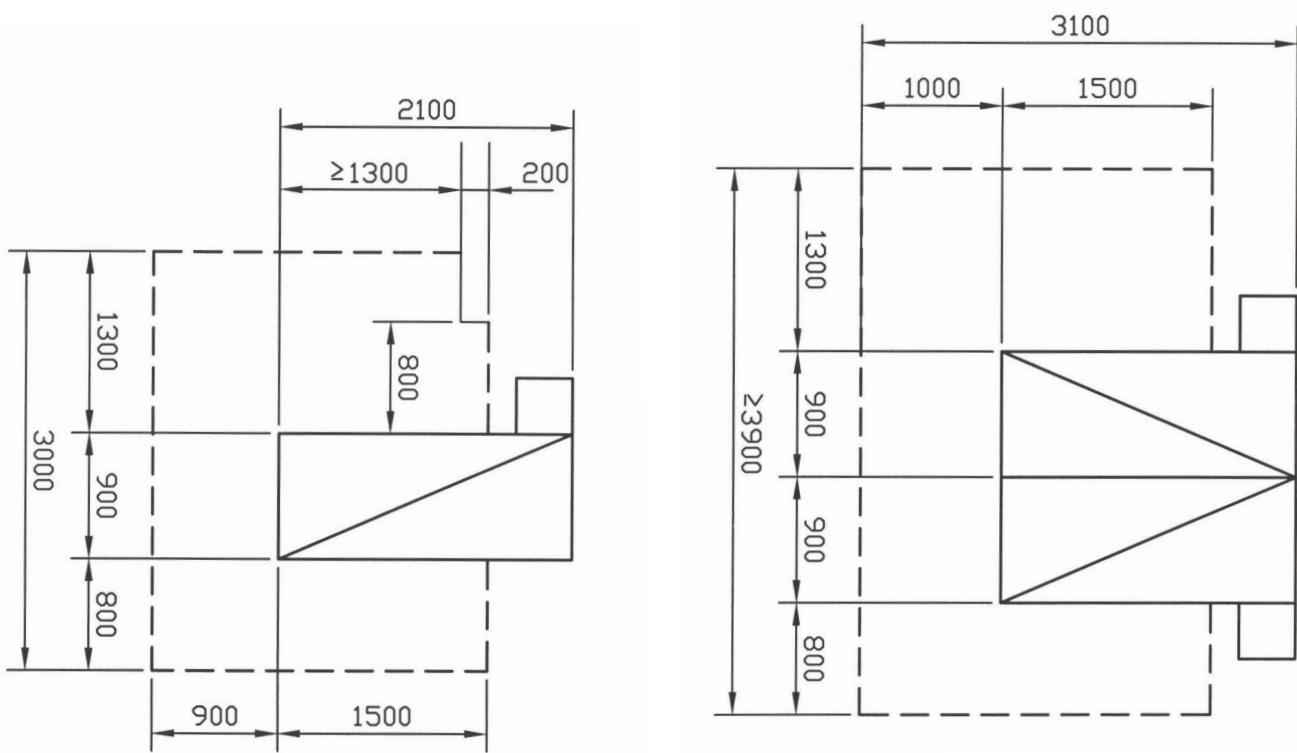
Kök/matplats

Inredningslängder

Sovrum

Definitioner enligt TNC 95 (Plan- och byggetermer 1994)

Flerbostadshus

Bostadshus med minst tre bostadslägenheter (gränsdragning mot småhus; se definitioner under småhus)

Småhus

Bostadshus som innehåller högst två bostadslägenheter. Småhus kan vara dels enbostadshus, dels tvåbostadshus som är fristående eller sammabyggda i tomtgräns.

Friliggande småhus

Småhus som inte är sammanbyggt med hus på grannfastighet.

Parhus

Småhus som är sammanbyggda parvis i mellanliggande tomtgräns.

Radhus

Småhus som ingår i en grupp bestående av minst tre hus som är direkt sammanbyggda med varandra i en rad.

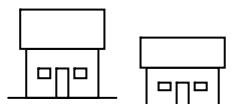
Kedjehus

Småhus som ingår i en husgrupp där husen är sammanbyggda med varandra via garage, förråd eller annat biutrymme.

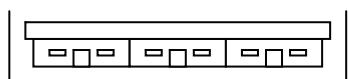
Ramp

Förbindelseled mellan olika nivåer bestående av sluttande plan. Ramper ska kunna användas av personer med nedsatt rörelseförmåga. Ramper ska luta högst 1:12.

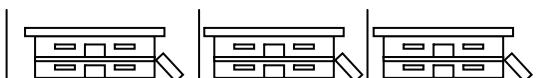
Exempel på hustyper

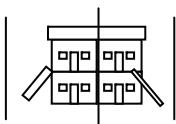
Småhus, friliggande enbostadshus. Ramp i efterhand (på tomtmark).

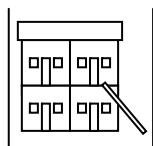
Småhus, radhus, flera enbostadshus på samma tomt. Tillgänglig entré från början.

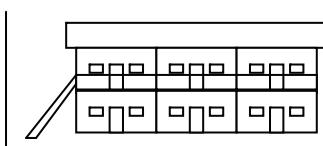
Småhus, friliggande tvåbostadshus. Bostäder i markplan tillgängliga från början.

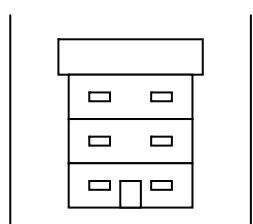
Småhus, tvåbostadshus sammanbyggda i tomtgräns. Bostäder i markplan tillgängliga från början.

Flerbostadshus, bostadshus med minst tre lägenheter. Bostäder i markplan tillgängliga från början.

Flerbostadshus. Huvudentré tillgänglig. Även andra entréer tillgängliga om det behövs för att nå bostadskomplement (målpunkter).

”Bättre för alla”

STADSBYGGNADSKONTORET
551 89 Jönköping
Tfn 036-10 50 00, Fax 036-10 77 75
stadsbyggnad@jonkoping.se

JÖNKÖPINGS
KOMMUN

Ljuset vid Vättern